

Csak olvasótermi
használatra!

C
1459

NÉHÁNY SZÓ

A PÉCSI

LYCEUM és GYMNASIUM

KÉRDÉSÉHEZ.

EGY

PÉCSVÁROSI POLGÁRTÓL.

C
1959

NÉHÁNY SZÓ

A PÉCSI

LYCEUM ÉS GYMNASIUM

kérdéséhez.

20787

EGY

PÉCSVÁROSI POLGÁRTÓL.

ÓRSZÁGI KÖNYVTÁR

A PÉCSI

LYCEUM ÉS GYMNASIUM

KÖNYVTÁR

—

1874

EGY

PÉCSVÁROSI POLGÁRTÓL

A nagy Szepes y emlékét csak ugy tiszteljük méltóan, ha dicső alapítványát eredeti rendeltetéséhez visszavezetni segítjük!!!

Míg Pécs- és Baranyának anyagi jóléte- s iparának a közel jövőben létrehozandó pécs-kereszturi vaspálya általi előmozdításaért egyesült erővel működünk közre, az alatt szellemi műveltségünk, ifjuságunk kellő kiképztetése után is a legnagyobb lelkesültséggel sovárgunk! És csupán ez indok vezérle bennünket ez igénytelen sorok írására, melyeket a pécsi lyceum s gymnasium érdekében közrebocsátani bátorkodunk.

Pécs régi dicsőségének emléke, hajdani fénye minden esetre szellemi műveltségének róható föl. Tudjuk Baranya történelmi leírásából, hogy nagy Lajos, a dicső magyar király, kinek hatalma három tengerig terjedt, a bécsi főiskolának létrejötte után két évvel, 1367-ben, Pécssett főtanintézetet állított. Tudjuk, miszerént 5. Orbán pápa és utódai is ez intézet iránt különös gondadal viseltettek s azt szép szabadalmakkal föl is ruházták. Benne a gymnasiumi tanulmányokon kívül a bölcsészet és ezzel rokonnemű más tudományok, az egyházi s polgári jogtan tanítottak. A tanárkoszorút a püspök vagy távúl létében helyettese adta és ki azt elnyerte, oly jogok élvezetében részesült, mint Europa bármely főiskolájának növendéke. — Az akademia keletkeztével annak emelkedése és fénye nagyobbításához szép áldozattal járult Pécsnek akkori buzgó főpásztora, a tudós férfiak nagy kedvelője és hőkeblű barátja, Vilmos püspök, ki Bethini Gálván törvénytudósnak a városban lakhelyül tulajdon házáat, jövedelméből évenként 600 arany forintot, ezen kívül pedig a káptalan megegyezésével Ürög nevű helységet adta. Hogy e főiskola hajdan igen nagy hir- és virágzásban állott, bizonyítják honi történetünk némely írói, különösen Istvánffy, Zeiler és Szerdahelyi, kiknek ha hitelt adhatunk, ugy akkor e főiskola tanulóinak száma az elsők

szerént a **2000**-et, Szerdahelyi szerént pedig még a **4000**-et is meghaladta. Olvassuk néhány történetíróknál azt is, hogy e nevezetes főtanodából 300 tanuló vőn részt a gyászos mohácsi ütközetben s ott el is esett dicső halállal s föláldozással a szeretett honért. A mohácsi ütközet után nem tűnt ugyan le végkép e főiskolának csillaga; de fénye- és régi virágzására nem tudta többé emelkedni s utósó emlékéét 1552—1558-ig találjuk, midőn utósó igazgatóját Illicinus Péter esztergami kanonokban tisztelé, kit Oláh Miklós illő jövedelem mellett nevezett azzá; de az egykor hires akademiának utósó életszíkrajja is lassan eloltatott és így Pécsnek e szép csillaga, miután másfél századon át dicsően ragyogott, a hazánk egére tolakodott gyászos felhők miatt fényét veszve, végkép letűnt, hogy egykor, századok multával, mint phoenix hamvaiból ismét dicsően fölébredjen. — Idővel Klimó György püspök komolyan gondolkodott a fensőbb tudományoknak városunkban való meghonosításáról, a főtemplom jövedelméből akarván a tanároknak évdíjt rendelni; de üdvös szándokában megakadályoztatott hihetően a halál által. Növekedvén azonban az ifjuság száma Pécssett, II. József 1785-ben a győri akademiát ide rendelé áttétetni; míg ismét Győr városa és vármegye s a káptalan alázatos folyamodványára előbbi helyére 1802-ben visszahelyeztetett. — E veszteség után 1802 óta általános volt nemcsak Pécssett, hanem az alsó megyékben is az óhajtás, hogy vajha ott, hol hazánk második első rangu iskolája létezett, az ismét egykori fényét és dicsőségeét visszanyerné! S ime ez óhajtást megérlelé az idő; s a remény halhatlan b. Szepeszy Ignác püspök áldozatai által valósággá változott. Szívén viselé ő ama régi és szintén tisztté vált szokását hazánk főpapjainak a tudományos intézeteket gyarapítani és a kor szelleméhez céliránylag alkalmazni. E hivatás érzelmétől indítatván, oly magát felejtő s akármely fejedelmet is dicsőíthető bőkezűséggel alapította és hozta virágzásra a pécsi lyceumot, hogy ez sok tekintetben hazánk minden főtanodájával, a pesti egyetemet kivéve, kiállhatta az összehasonlítást. Megvásárolván t. i. remete sz. Pál rendjének egészen elhagyott kolostorát **12000** pfton, azt rövid idő alatt **40000** pforinton pompás épületté átvarázsolttatta, és behelyezé 1833-ban a bölcsészeti és törvénytudományi kart a természet- s mértani, általa szerzett szép muzeummal együtt, és a lyceum állandó biztos alapjául **100500** pforintot tett le, melyhez még **16000** pforinton könyvnyomdát is állított, mind halálíg meg nem szüvén nevelni az alapítvány tömegét. Arról sem szabad azonban megfeledkezünk, hogy bold. Miskolczy Endre címz. püspök és

pécsi nagyprépost 1000 pftot és Ő cs. k. apostoli fölsége V. Ferdinand 3674 pft. és 31 krajcárral gyarapíták Szepesy alapítványát, melyhez a pécsi papnövelde is 700 pforintot ada évenként.

Ez adatokat a „Baranya földirati, statisztikai és történeti tekintetben“ 1845-ben megjelent becses mű után közölvén, célszerűnek véljük bold. Szepesyneknek a pécsi lyceum alapítására vonatkozó, királyilag szentesített okmányát szintén a nyilvánosság elé hozni:

„Nos Ferdinandus Primus Divina Favente Clementia Austriae Imperator, Hierosolymae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Galiciae et Lodomeriae Rex Apostolicus; Archidux Austriae, Dux Lotharingiae, Salisburgi, Virceburgi et in Franconia, Magnus Dux Cracoviae, Magnus Princeps Transylvaniae, Dux Styriae, Carinthiae et Carnioliae, superioris et inferioris Silesiae, Princeps Bertholdsgadenae et Mergenthemii, Comes Habsburgi etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis : Quod Maiestati Nostrae demisse exhibitae sint et praesentatae certae per Fidelem Nostrum Nobis sincere Dilectum Reverendum ac Magnificum Liberum Baronem Ignatium Szepesy de Négyes episcopum Quinque-Ecclesiensem, I. Ord. S. Stephani Regis Apost. Commendatorem et Act. Int. Status Consiliarium Nostrum Quinqueecclesiis octava Augusti anni millesimi octingentesimi trigesimi quinti latino idiomate concinnatae, propriaeque manus subscriptione ac sigillo roboratae literae fundationales, quibus mediantibus praenuncupatus episcopus eximio in promovendam rei literariae, bonarumque artium incremento, publicam patriae prosperitatem zelo ductus, fine induendarum in liberam regiamque civitatem nostram Quinqueecclesiensem, sub nomenclatione lycei episcopalis, scientiarum ad iuridicam et philosophicam facultatem spectantium non solum amplas ordinis condam S. Pauli Eremitae aedes cum templo area et vicino allodio, in praefata libera regiaque civitate existentes propriis sumptibus comparasse, necessariaque suppellectili instruxisse, sed et novam decoram, in fundo per praedictam liberam regiamque civitatem nostram literis sacrato, domum nomenclatione publicae episcopalis bibliothecae insignitam erexisse, insuper autem in stabilem lycei huius dotationem singulari prorsus munificentia, summam centum mille et quingentorum florenorum conv. monetae erga annum censum, sex pro centum numerandum iam effective foenori securis locatam, modis, formis et conditionibus in praerecensitis fundationalibus literis uberius et speciatim denotatis ac expressis, pro memorato neofundato lyceo sacrasse dignosceba-

tur, tenoris infrascripti, supplicatum itaque existit Maiestati nostrae per antelatum episcopum debita cum instantia humillime, quatenus nos praeattactas literas fundationales, modo praevio emanatas, omniaque et singula in iisdem contenta ratas, gratas, et accepta habentes, literisque nostris privilegialibus inseri et inscribi facientes, benigne acceptare, roborare, ratificare, praefatamque fundationem pro inducendo in praeattactam liberam regiamque civitatem nostram Quinqueecclesiensem lyceo episcopali factam, in perpetuum valituram, auctoritate nostra caesareo regia confirmare dignaremur. Quarum quidem literarum fundationalium tenor sequitur in hunc modum : Ignatius liber baro Szepesy de Négyes Miseratione Divina et apostolicae sedis gratia episcopus Quinqueecclesiensis, S. C. et R. aplice Maiestatis Act. Int. Status Consiliarius, philosophiae et SS. theologiae doctor ac Ins. Ord. S. Stephani regis commendator. — Memoriae commendo tenore praesentium et significo, quibus haec nota reddi oportet, universis desiderium illud, ut scientiae ad iuridicam et philosophicam facultatem pertinentes Quinqueecclesiis iterum publice doceantur, auxiliante Deo et cesarea regia apostolica Maiestate clementissime approbante expleri sequentibus scilicet :

1. Amplae aedes cum templo area, cella vinaria et vicino allodio primum ord. S. Pauli Eremitae, deinde fundi religionis, postea comitatus Baranya, tandem ab eiusdem provinciae universitate episcopali sumptu emtae, restauratae, necessaria suppellectili instructae, et per magistratum liberae regiaeque civitatis Quinqueecclesiensis, prout semper fuerant, omnis civici oneris immunitate donatae, nomenclationem episcopalis lycei habiturae in perpetuum scholis addicuntur ita, ut in templo quidem scholastica iuventus divino cultui vacet, — in aedificio, quod olim monasterium memorati ordinis fuerat, porro quoque sint auditoria, — duo iuridicae, duo philosophicae facultatis, oecus pro publicis tentaminibus, — musaeum physicum, schola experimentalis, scholae praeparandorum ludirectorum, graphidis et musicae, quinque ecclesiasticorum, et quatuor ordinis Cisterciensis professorum gratuita hospitia, item plura cubilia famuli incolere queant; cella vinaria locetur, et census in sarta tecta aedium impendatur; — in allodio typographia pro emolumento lycei secundum benignum privilegium, quod sua Maiestas Sacratissima largiri dignata est, expensis e proventu episcopalium bonorum supeditandis aperiatur. 2. Eidem instituto adiungitur nova decora domus in fundo, quam libera regia civitas Quinqueecclesiensis tributo immunem literis sacravit, e redditibus Quinqueecclesiensis episcopatus erecta nomenclatione

publicae bibliothecae episcopalis insignita, in qua publica bibliotheca, museum lectionis, conclave diversarum collectionum, duo auditoria theologorum, quatuor theologiae professorum (quorum iunior semper praefectus bibliothecae futurus) gratuita hospitia et alia famulis destinata cubilia sunt et manent. 3. Necessaria physica et mathematica instrumenta comparata, item cathedris plura recentioris literaturae opera emta sunt; quorum prout et in posterum addendorum adcuratam consignationem prodirector lycei conservabit, quotannis singula diligenter inspecturus, ac quoties novo professori tradenda fuerint, adfuturus: ut defectus nefors emersurus expensis illius, cuius culpa accidit, sarciatur. 4. Duo iuniores philosophiae professores sacratissimae caesareo regiae apostolicae Maiestatis benigno Decreto stabilitam e re-ditibus bonorum Quinqueecclesiensis seminarii annuam remunerationem accipiunt, et quidem convenienter statuto canonicae visitationis in cathedrali ecclesia Quinqueecclesiensi anno millesimo octingentesimo vigesimo nono peractae, singulatim Rhn. florenos ducentos monetae conventionalis, item victum, servitium, hibernam calefactionem, candelas, omnia gratuita. 5. Titulo stabilis foundationis huic lyceo donantur centum mille, et quingenti Rhenenses floreni monetae conventionalis e proventu Quinqueecclesiensis episcopatus; e qua summa quinquaginta mille et quingenti liberae regiae Quinqueecclesiensi civitati, quinquaginta autem mille Rhenenses floreni principi Paulo Eszterházy de Galantha erga annum censum sex pro centum numerandum foenori dati, cui etiam pro erogationibus ad Divinum cultum in templo lycei requisitis Andreas Miskolczy praepositus maior, et canonicus cathedralis ecclesiae Quinqueecclesiensis in regni comitiis 1825/7 promissos Rhen. florenos mille monetae conventionis mutuos dedit, e quorum annuo censu, scilicet sex mille nonaginta Rhenensium florenorum monetae conventionalis summa obveniunt. a) Prodirectori floreni ducenti. b) Seniori iuridicae facultatis, qui semper scientiarum politicarum professor et ecclesiasticus erit, floreni septingenti. c) Proseniori eiusdem facultatis floreni sexcenti. d) Aliis duobus iuridicae facultatis professoribus simul floreni mille. e) Seniori philosophiae professori floreni sexcenti. f) Proseniori philosophiae professori floreni quingenti quinquaginta. g) Junioribus philosophiae professoribus alteri quidem munus actuarii gesturo floreni centum quinquaginta, alteri vero munditiei et supellectilis curam habituro pariter floreni centum quinquaginta. h) Professore doctrinae religionis et exhortatori floreni quadringenti. i) Professore linguae et literaturae ungaricae atque graecae, nec non supplenti impeditorum iuridi-

cae et philosophicae facultatis professorum floreni quadringenti. k) Curatori scholarum floreni centum quinquaginta. l) Mediastinis quatuor simul floreni quadringenti. m) Famulo, qui in templo sub Divino cultu obsequia praestabit floreni quinquaginta. n) Ad fiscum templi, quod scholastica iuventus frequentat, pro cereis et ceteris floreni quinquaginta. o) Pro erogationibus, quas ligna calefaciendis fornacibus necessaria, physica experimenta, charta, creta, scopae ac his similia postulant, floreni centum quinquaginta. p) Ad rationem sartorum tectorum floreni tercenti quadraginta. q) Perceptoris rationes reddituro floreni ducenti, omnes praemissae summae solventur in moneta conventionali.

6. Quia mihi integrum est relinquendarum facultatum (subductis praevis legatis, aliisque subtrahendis) tertiam partem, cui placet, addicere, huius portionis haeredem instituo Quinqueecclesiense episcopale lyceum ita, ut e censu pecuniae foeneri dandae, subinde emeriti professores pensionem percipiant, aut aedes reparantur.

7. Quatuor professores philosophiae item professor scientiarum politicarum semper e clero Quinqueecclesiensis dioecesis, pariter professorem iuris patrii e viris saecularibus episcopus Quinqueecclesiensis, professores vero statisticae et iuris naturae, item exhortatorem una doctrinae religionis professorem nec non linguae ac literaturae ungaricae et graecae professorem ex ordine Cisterciensi abbas unitarum abbatiarum B. M. V. de Zircz, Pilis et Pásztó idoneos nominabit. Vacante sede episcopali quidem capitularis generalis vicarius, abbatiali vero superior dictarum abbatiarum hoc iure utetur. Quod si memoratus abbas huic iuri renunciaret, tunc etiam ceteros professores e clero ecclesiastico huius dioecesis episcopus, vel capitularis vicarius Quinqueecclesiensis constituet, famulos semper prodirector conducet et dimittet.

8. Prodirectoris officio fungetur, sicut hactenus mos erat, canonicus e capitulo Quinqueecclesiensi, per episcopum aut capitularem generalem vicarium nominandus, qui etiam aedibus invigilabit, de summis sub n. o. p. memoratis, documentis fultas, rationes quotannis reddet, et universam foundationem administrabit sub inspectione ac directione Quinqueecclesiensis episcopi, aut capitularis generalis vicarii, quod obsequium abs dubio non recusabitur.

9. Norma Sacrorum, studiorum et scholasticae disciplinae in Quinqueecclesiensi lyceo exactissime observabitur eadem, quae in regia academia Jaurinensi viget et superiori directori studiorum Jaurinensi hoc lyceum suberit.

10. Quoties annuae prodirectoris et perceptoris rationes causa absolutionis in trutinam vocandae, pecuniae lycei erga censum mutue dandae, aut praeter minores quotidianas aliae notabiles expensae faciendae

fuerint, semper episcopus vel capitularis generalis vicarius laudatum abbatem, lycei prodirectorem, seniores utriusque facultatis, iudicem et consulem Quinqueecclesiensis liberae regiae civitatis et actuarium lycei ad consultationem invitabit; quod communi consensu statutum, ad effectum deducetur, conclusa horum consensuum peculiari libro inserentur, atque per praesentes signabuntur, librum vero prodirector custodiet. — Eapropter de genu reverendissime supplico sacratissimae caesareae regiae apostolicae Maiestati, ut his foundationis tabulis, benigno privilegio altissimam adprobationem clementissime impertiri dignetur. Omnia ad maiorem Dei gloriam! Quinqueecclesiis octava Augusti, anno Christi millesimo, octingentesimo trigesimo quinto. Baro Ignatius Szepesy episcopus Quinqueecclesiensis. (L. S.)

Nos itaque pro solita, atque paterna, qua erga pias fundationes ferimur cura et sollicitudine, humillima supplicatione nostrae modo quo supra facta Maiestati regia benignitate exaudita clementer et admissa, praesertim saepius fati episcopi Quinqueecclesiensis Ignatii liberi baronis Szepesy de Négyes munificas fundationales literas Maiestati nostrae ut praemissum est, in specie exhibitas, non abrasas, non cancellatas, neque in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio et suspicione carentes, praesentibus literis nostris privilegialibus de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliqui insertas et inscriptas, quoad omnes earumdem continentias et clausulas, conditionesque et articulos ratas, gratas, et accepta habentes, praedecarata autoritate nostra caesareo regia benigne acceptavimus, roboravimus, approbavimus, ratificavimus, ac pro crebrius fato lyceo Quinqueecclesiensi, modo praeviae fundato, in perpetuum valitura clementer confirmavimus, ac benignum etiam regium superinde consensum nostrum praebuimus (salvo tamen supremo, quod relate ad quarumvis foundationum administrationem Maiestati nostrae competit, inspectionis iure prout et alieno, salvis item et praesistentibus, et quas in futurum defigere nobis visum foret, in re literaria altissimis dispositionibus nostris) harum nostrarum secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungariae apostolicus utimur in pendenti communitarum vigore et testimonio literarum. Datum per manus fidelis nostri nobis sincere dilecti spectabilis ac magnifici comitis Adami Reviczky de Revisnye, Insignium ordinum S. Stephani regis apostolici magnae crucis, Leopoldi vero imperatoris equitis, et R. Sardinici S. Mauritii et Lazari magnae crucis in adamantibus Equitis, camerarii, et actualis intimi status consilarii nostri, curiae nostrae regiae per Hungariam magistri, comitatus Borsodiensis supremi comitis,

nec non per idem R. Nrum Hungariae Aulae nostrae prout et insignis ordinis S. Stephani regis apostolici cancellarii, in imperiali urbe nostra Vienna Austriae die vigesima septima mensis Augusti, anno Domini millesimo, octingentesimo trigesimo quinto, Regnorum nostrorum Hungariae, Bohemiae et reliquorum anno 1. Ferdinandus mp. Comes Adamus Reviczky mp. Franciscus Duschek mp. (L. S.) pendentis.“

E királyilag szentesített alapítványi oklevélből világos boldog emlékü Szepesynek akarata, mely Pécssett nem középtanodát, hanem fensőbb tanintézetet állíta föl. Világos továbbá, miszerént a nagylelkű alapító kívánsága vala, hogy az általa létre hozott főtanodában a bölceleti s jogi tantárgyak taníttassanak. Azonban sajnos, a nagylelkű alapítónak eme legszentebb akarata 1848 után hajótörést szenvedé, mert a jogi tanulmányok ez évben adattak elő utójára e szép hirnek örvendő püspöki lyceumban, sőt mi több 1851-ben még a bölceleti két osztály is megszüntettetett s ugyanez a már létező pécsi főgymnasiumba olvasztattott, s ezóta a boldog emlékü Szepesy alapítványát terheli a kötelezettség a gymnasium 5.—8. osztályát is a szükséges tanerőkkel ellátni!!!

Mi ez összeolvasztást már annak idejében érzékenyen fájlaltuk, hiszen a nagy Szepesy nem főgymnasiumot, — ez már amugy is volt Pécssett, — hanem főtancsarnokot nyita meg a tudományt gyűjtő ifju polgárseregnek. Fájlaltuk tehát, mert tudtuk, hogy Győrött sem olvasztatott be a volt királyi akademia alapítványa a most létező nt. bencések nyolc osztályú főgymnasiumába, hanem a ft. bencések rendje készséggel sieté a hat osztályú középtanodát saját rendegyénei alkalmazásával nyolcz osztályúvá átalakítani. De tudjuk azt is, hogy a nagyváradai hat osztályu főgymnasium sem olvasztatott be a Nagyváradon létezett bölceleti s jogi akademiába, sőt a hat osztályt nyolczra kiegészítve, a ft. premontrei kononokok jászói rendje látja el a szükséges tanerőkkel. S habár a pozsonyi s kassai főgymnasiumok állam-főgymnasiumokká át is alakítottak; de azt nem olvastuk, hogy ezek az e városokban főállott jogi akademiákkal legalább pénzalapjukra nézve egybeolvasztattak volna? De azt igen is jól tudjuk, hogy mind Nagyváradon, mind Pozsonyban és Kassán ha nem is mindjárt a gymnasiumoknak 1850-ben történt szervezetével; de rövid idő mulva jogi akademiák is állítottak föl.

Miután tehát az áldott emlékü Szepesy királyilag szentesített alapítványi oklevelében világos szavakkal kimondotta, hogy Pécssett az általa

alapított felsőbb tanintézetben a jogi tanulmányok is taníttassanak, s mint-hogy ilynemű tanintézetek jelenben nem csak Pesten a nyolcz osztályú fő-gymnasiumok mellett, hanem a főnebb említett három városban, sőt már Egerben is fönállanak, ugy igen is méltányosnak, illőnek, de mondjuk ki nyiltan, mulaszthatlan lelkismeretes kötelességnek ismerjük a nagy Szepesynek szent akaratát, alapítói jogát tiszteletben tartatni!!! — A jogi tanulmányoknak tehát mindenelőtt helyet áldott Szepesynk lyceumában, mert habár a mindent megzavaró, s átalakító körülmények a bölceleti tanfolyamot, — a pesti egyetemnél kivéve, — a hazában mindenütt megszüntették is, de a jogit mégis meghagyák, — s így van reményünk, hogy ezen hajdan virágzó szép tanintézetünk a jó tettekben kitünő és meggyéje virágzása előmozdításában gondos főpásztor, mélt. Girk György pécsi püspök ur, mint a b. e. Szepesyn alapítvány éber őre hathatós föllépése által ismét életbe fog léptettetni.

De ha már a jogi kar föllállítása érdekében enynyire bátorkodánk kardoskodni, szabadjon még nézeteinket a bölcsészeti tanfolyamnak mikénti behozatalára nézve is amugy magyar őszinteséggel elmondanunk. Mi igen-igen hiszszük mindenelőtt, miszerént a ft. zirc-cisztercita rend az egész pécsi fő-gymnasiumot az alább közlendő királyi alapítványi oklevelek értelménél fogva amugyis minden esetre sietend elvállalni; mert bizony b. e. Szepesynk alapítványától se jogosan, se méltányosan követelni nem lehet, hogy ez lássa el a mostani nyolc osztályú gymnasium néhány felsőbb osztályát. Tegyük föl például, hogy a tervezett szervezés szerént a főgymnasiumok nyolc osztályból állandnak s azok első, második s harmadik osztálya képezné a kis-, a negyedik és ötödik osztály pedig a nagy- s a hatodik, hetedik s nyolcadik a főgymnasiumot, ily esetben, de még akkor, ha a hetedik s nyolcadik osztály is a főgymnasiumhoz tartoznék, miként lehetne várni, miszerént a lyceumi alapítvány az amugyis nagy költségbe kerülendő jogi kar mellett még a gymnasium három felsőbb osztályát is magára vállalja. Ezt, amint előre látjuk, a magas főtanhatóság még akkor sem engedhetné meg, ha mindjárt a főgymnasium két legfelsőbb osztályát csak a hetedik és nyolcadik osztály képezné is, mert amint hinni szeretjük, a főtanhatóság az ilynemű, közös célra törekvő tanintézeteket, melyek ifjusága ugyanazon fegyelmi szabályok alá esik, egy külön s mind a nyolc osztályt magában foglaló tan-épületben s így egy igazgatóság alatt kívánja látni; már pedig ha a hatodik, hetedik s nyolcadik osztály képezdi majd a főgymnasium felsőbb osztályait

avagy csak a hetedik s nyolcadik is, megengedhetné-e a főebb címzett főtanhatóság, hogy ezen osztályok tanulói külön a lyceumi épületben, az egészen másnemű fegyelem alatt álló jogtani hallgatók mellett, a kis gymnasium első, második és harmadik s a nagy gymnasium negyedik s ötödik osztálya pedig a nem sokára visszanyerendő zirc-ciszterciák tulajdon gymnasiumi lakában ugyanazon egy igazgatóság vagy mindjárt kettő alatt legyen elhelyezve?

Föltéve tehát, hogy a ft. zirc-cisztercita rend Pécssett a főgymnasiumot a szükséges tanerőkkel ellátandja s tudva azt, hogy az áldott emlékü alapítót akkor, amidőn dicső alapítványát az egyház s a haza javára letévé, azon szent szándék lelkesítette, miszerént főleg szeretett papságának, fiainak kellő képzését eszközölje s megengedve, hogy a közel jövőben a kétosztályú, a gymnasiumoktól külön válandó bölcséleti lyceumok ismét életbe léptethetnének, szerény nézetünk szerént az egri érseki lyceumot s az ebben föllelhető tantárgyak fölosztását bátorkodunk az igen tisztelt érdeklött uraknak ajálani, már csak azon egyszerű oknál fogva is, minthogy az egri gymnasium ügye a pécsivel együtt a ft. zirc-cisztercita rendet illeti s Egerben a főgymnasium külön válva a lyceumi alapítványtól, egészen a ft. zirc-cisztercita rend tagjai által láttatik el; a bölcséleti tanfolyam tanszékei pedig a gymnasiumétól elválasztva az érseki alapítványból díjazott tanárok által töltenek be. — Ennek megmutatására a következő adatokkal szolgálhatunk. —

Az egri, a növendékpapság számára szervezett kétévi, a gymnasiumtól külön vált bölcséleti tanfolyamban a működő tanár urak a tantárgyakat ily renddel adják elő: nt. Magyar Ferenc ur a menyinyiségtant tanítja s e mellett még főegyházi hitszónok is, nt. Pázmán Alajos a természetant, tr. Albert Ferenc csillagász s könyvtárnok a föld- és államrajzot s a csillagászatot mint rendkívüli tantárgyat, nt. Kiss János a hittani karnál rendes hittantanár a bölcséleti tanfolyamban a görög nyelvészetet, nt. tr. Kozma Károly szintén hittantanár, a bölcsészeti tanulóknál a hittant, nt. Stephanovszky Sándor a világ- s honi történelmet s a magyar nyelvészetet, aki emellett még képezdei tanár is, nt. Lojtkó Mihály a bölcsészetet s latin nyelvet tanítják.

E hiteles adatokból tehát világos, miszerént Egerben a bölcsészeti tanfolyam, bizonyosan fensőbb engedélylyel, a gymnasium két legfelsőbb osztályától különvált s az egy csillagászt kivéve, az illető tanár urak mind világi papok. Ha most ez Egerben megtörténhetett, miért ne történhetnék meg szintén Pécssett is? — Ime hét tanár elvégzi az e két osztályban

megkivántató teendőket, pedig öt közülök még más hivatalban is működik. Ha tehát Egerben hét s ezek között öt más hivatalos állású teendőkkal is ellátott egyéniség képes a tanrendszer igényeinek és pedig országszerte hírneves eredménnyel megfelelni, úgy szerény véleményünk szerint a pécsi püspöki lyceumban négy, egyedül a bölcséleti tanfolyammal megbizandó pécsmegyei áldozártanár az eddig mindig tapasztalt fényes sikerrel megfelelő lenne a közvárákozásnak. — Ezek közül szerintünk ugyanis az első a mennyiségtant és természettant, a második a bölcsészetet, latin s német nyelvet, a harmadik a világ- s honi történelmet, a földrajzot s államismét, a negyedik a görög, magyar nyelvészetet s még a hittant adhatná elő a pécsmegyei növendékpapoknak s mindazoknak, kik a bölcséleti tanfolyamot a püspöki lyceumban kívánnák hallgatni. De lehetne még, ha épen szükségesnek találnák, egy ötödik tanárt is alkalmazni, ki talán hitszónok leendne, s a hittant tanítván a bölcséleti tanfolyamban s talán még egy tantárgyat a jogi karban is előadhatna. Azonban erről majd tüzetesebben értekezendnek az igen tisztelt érdeklettek, kik nem oly laikusok ez ügyben, mint mi, kikben a jó akaratnál talán egyéb nincs!

Ezek előre bocsátása után szabadjon még azon kérdésre is megfelelünk, vajjon kik tanítsanak a pécsi bölcséleti tanfolyamban s a jogi karban? — A főnebb közlött okmányban ki vannak tűzve az illető tanárok; de miután a ft. zirc-cisztercita rend nagyságos apátja épen ez alapítványi oklevél értelménél fogva a rendje tagjai közül adandó tanárok kineveztetési jogáról le is mondhat; de tudván azt is, hogy a többször címzett rend egyénei számára nézve az utóbbi időben nagyon is megfogyatkozott s még néhány év bele is telhetik, míg három főgymnasiumát a megkivánt számú saját rendjebeli tagokkal elláthatja, úgy igen-igen szeretnők, ha az apát ő nagysága a pécsi püspök ő méltóságával ez ügyre nézve tisztába jövén e jogát a pécsi megye papjai javára átadni kegyeskednék. — Ha ez megtörténhetnék, úgy nagyon célszerűnek vélnők, ha a főnebbi terv szerint a bölcséleti tanfolyamban négy s a jogiban a hitszónokkal együtt szintén három vagy négy pécsmegyei áldozár s ezek mellett a t. c. jogtudós ügyvéd urak közül szintén két vagy három egyén működnek.

Itt még helyén találjuk megemlíteni, miként volna lehetséges a jogi tanulmányokat előadhatni. — Egerben, biztos kutfők után értesülve tudathatjuk, miszerént a jogi karban hét tanár tanít; de ezek között találhatik a hitszónok is s egy orvostudor, ki a külgyógyászatot adja elő. — Sokkal

célszerűbbnek találjuk azonban Nagyváradon a jogi tanulmányok fölosztását. Így hiteles forrásból merített adatok nyomán megtudtuk, miszerént itt csak öt tanár oktatja a jogászokat. Névszerént: t. c. Hoványi Lajos, igazgató, a magyar magán és közjogot, t. c. Turcsányi Vince az államismét, a magyarok történetét és nemzetgazdászattant, t. c. Kudelka József a romai, ész-, bányá- és büntető-jogot, t. c. Némethy Pál József az ausztriai magánjogot, perrendtartást és váltójogot és t. c. Rendmeister Antal az egyházi jogot és pénzügytant tanítják.

Ekként tehát a bölcsészeti tanfolyamban négy, legföljebb öt, a joginál pedig öt, mindössze kilenc, tiz tanár alkalmaztathatnék, oly szám mindenestre, mely az alapító oklevélben is föllelhető. Azonban 9 tanárral is megállhatna az átalakítandó tanintézet s e szám már gazdasági szempontból véve is előnyösebb; mert meggyőződésünk: inkább kevesebb számú tanár de becsületesen díjazva, hogysem több és állásukhoz nem illően jutalmazva.

Lám lám már hová jutottunk, bizony még utójára diktatoroknak tününk föl, amidőn ily határozottsággal lépünk a t. olvasó közönség elé! — Isten mentsen bennünket, mi csak leírjuk azt, amit érezünk s közöljük azt, amit igénytelenségünk gondol, épen azért engedje meg a t. olvasó, ha még a „*nervus rerum gerendarum*“-ot is megpendítjük. — Állítsuk föl a kérdést, van-e a b. e. Szepesy alapítványnak oly kielégítő tőkéje, mely az alkalmazandó kilenc tanárnak becsületes évi díjt biztosítson?

Hogy a föltett kérdésre megfelelhessünk, elég, ha a „Pécsi Lapok“ első évfolyama 46-ik számában a 184. lap második hasábján található pénztári kimutatást ide iktatjuk. — „A pécsi lyceumi alapítvány alaptőkéje következő összegekből áll: a) 51,730 ezüst forint urbérkárptótlási kötelezvényekből; b) Pécs városánál létező 50,500 ezüst forintból, és c) a bold. emlékű Nagy János nagyprépost 6000 ezüst forintból álló hagyatékából. Megjegyzendő, hogy a boldogult nagyprépost a nevezett összeget azon végrendeletileg is kifejezett nyílt szándékkal hagyományozá, miszerént ha a tőke kamatja a Szepesyféle lyceum céljaira nem fordíthatnák, az egész épsége és minőségében a helybeli papnöveldére szálljon. A főnebb említettek szerént tehát a lyceumi alapítvány alaptőkéje áll 108,230 ezüst forintból. Ennek évenkinti kamatja, — leszámítva 129 ft 32 krt o. ért., mely az eszéki pénzügyi igazgatóságnál az urbérkárptótlási kötelezvényekben letett a) alatti összegből levonatik, — tesz: 6146 ftot o. ért. — Továbbá

ugyan ezen „Pécsi Lapok“ 185. lapján megemlítetik, miszerént a lyceumi kis pénztár már 1860-ban, midőn az igen tisztelt érdeklött urak által a „Viszhang“ iratott, 44,000 ezüst forintból álla. Ezen főnebbi adatok nyomán szabadjon most nekünk is ha csak felületes, de semmi esetre sem túlzott számításunkat hozzá adni; ugyanis ez utóbbi 44,000 pforint maiglan hiszszük, hogy az 50,000 ftot kiegészítette, ennek jövedelmét 6%-tólival tegyük 3000 ft-ra, a boltok és könyvnyomdai bérlete szintén meghoz 2200 ftot, a tervezett beirási pénzt számítsuk 1000 ft-ra, — így a lyceum évi jövedelme 12,346 forintot teszen. Lássuk már minő költségek fedezendőek a kitett jövedelemből?

Nézetünk szerint mindenelőtt a tanári személyzet, és a szolgálak illetékét az alapítvány módosításával a drágaság és kor igényeinek tekintetbe vételével meg kellendne javítani, mert az alapítványi oklevélben meghatározott pénzérték esése mellett lehetetlen az illetőknek magukat föntartaniok. — És így bátorkodunk erre vonatkozó tervünket bemutatni. Föltéve, hogy kilenc tanár működendik lyceumunkban, az igazgató évenként 250, a jogi kar idősbje 1000, a prosenior 950 s a három ifjabb jogtanár egyenkint 900 ft., a bölcsészeti tanárok idősbje szintén 1000, a prosenior 950 s a két ifjabb egyenkint 900 ftot, s így mindannyian összesen 8650 ftot huznának. A szolgálati személyzetet illetőleg ezek fizetését szintén megjavítván, kaphatna a pedellus 240, a négy szolgál 160 ft-jával — 640 ftot, az egyházfi 60, az orgonász 60; a templom szükségleteire 60 ft., a tanszerek beszerzésére 300 ft., az évenkénti tisztogatás s az épületek jó karban való föntartására 400 ft., a pénztárról számoló fáradságáért 210 ft., nyugdíjakra 315 ft. s adóra 800 ft. és így 3085 ft. összesen pedig a tanszemélyzet díjazásával a kiadás 11,735 ftot teszen ki. Szeretjük hinni, hogy ámbár csak hozzávetőleg sem a bevételeket nagyra, sem a kiadási számokat kicsinyre nem tevők; s így a bevételt 12,346 ftot egybevetvén a 11,735 forint kiadással, kitűnik azon kedvező eredmény, hogy a bevétel 611 ft-tal több mint a kiadás.

Tudván azonban azt is, hogy a lyceumi kis pénztár évi jövedelme az előre nem látható kiadásokra van szánva, véleményünk szerint ennek a főnirt célokra fordíthatását még is indítványozzuk, mert elég leendne minden évben 1000 forintot a kis pénztár alaptőkéje növeléséhez tenni, mivel e kis tőke nem egyedül a b. e. alapítónak a 6. pont alatt említett hagyatékából növekedett ily szép összeggé, hanem a főalaptőke, különösen az utóbbi 14

év alatt meggazdálkodott kamatai- és egyéb lyceumi jövedelmekből. De nem is találjuk célszerűnek, hogy 50,000 ft-nak kamata csak azért csatoltassék évenként a tőkéhez, mintha idővel nagyobb szerű javítások fordulhatnának elő. Hiszen a tető jól megóva századokig eltart. Tűzvész ellen pedig a biztosítás amugy is megvan. — Így tehát az említett kis pénztár s egyéb jövedelmi forrás is az évi szükségek fedezésére fordítható. — Azután a pécskereszturi vasut kiépítésével a lyceumi boltok is napról napra több haszonbért hozandnak, a nyomda már is a tevékeny buzgalmú igazgató ur gondoskodása folytán jelenleg 1200 ft. s egy év mulva 1600 ftot jövedelmezend. Ha jogi akademiánk leend, a tanpénz szintén növekedhetik; mert az ilyenmő tanintézeteknél a tanpénz fejenként minden tanulótól 10—12 forint lehetne, ezt a joghallgatók a legnagyobb készséggel fizetendék meg, csak hogy ne kellésék nekik távul eső városokba menni, tanulmányaikat végezni. Van azután reményünk, hogy az urbérkárptlási kötelezvények idővel szintén ki-sorsoltatnak, s ekkor a kamat 5-ről 6%-ra emelkedhetik. És ha mind e mellett megtörténék, hogy a pécsi lyceum jelenlegi pénzügyi állapota még egy kevés kívánni valót hagyna maga után, ne essünk kétségbe, — tudjuk a történelemből, — de az országszerte főálló nagyszerű tanintézetek, kolostorok, és templomok is bizonyoságot tesznek arról, minő áldozatokat hozott a nagylelkű magyar papság a vallás-, tudományok- és szépművészeteknek hazánkban, — tudjuk, midőn az egyházfők egyfelől a tar ellen vezérlének győztes sereget, másfelől helyetteseik által a szellem világa fölött örkdé- nek, e szent igyekezetet örökség gyanánt tartá fön a jelenlegi honát szerető papság is, legyünk tehát őszinte bizalommal irányukban, mert a remény táplál minket, hogy kérdéses tanintézetünknek is legéberebb öre ő méltósága a pécsi püspök ur, — a tettekben ez ideig is már oly gazdag ft. pécsi káptalan lelkes tagjai, — kiket részint ifjúkori emlékek kötnek lyceumunkhoz, kiknek részint a kegyelet és áldozatkészség már előre dagasztja nemes keblöket, várva várván a megnyilandó alkalmat, hogy édes hazánk javára e részben is meghozhassák üdvös áldozatukat; — itt van még Pécs városa lelkes közönsége, mely ez ideig sem rettent vissza semmi áldozattól, melyet a tudományoknak hoznia kellett, sőt hogy míveltségének hévmérő- jét megmutassa, szeretjük hinni, miként annak idejében a lyceum ügyében is a tettek mezejére lépend ki. — Hinni akarjuk még, hogy az áldozatkész- ség a lelkes Somogy példájára Baranyában és a szomszéd Tolnában is fog nyilatkozni, s ha hön tisztelt hazánkfia Somsich Pál ur ezreket gyűjtthe-

tett a kaposvári gymnasiumra, van reményünk, hogy a pótlék, ha szükségeltetni fog, saját javunkra, édes fiaink szellemi kiképeztetésének eszközzésére egybe fog gyűlni, de erről tüzetesebben a maga helyén szólandunk. Tehát enynyi való és szép remény után nem kétkedünk lyceumunk megnyitásán!

Leirtuk tehát a pécsi püspöki lyceum érdekében mindazt, amit ennek eredeti rendeltetéséhez való visszavezetésére nézve, a boldog emlékű alapító szent szándékához képest a jelenlegi körülmények között legjobbnak, legméltóbbnak gondoltunk!

Azonban nem csak a lyceum, hanem a pécsi gymnasium kérdéséhez is vágyódunk hozzá szólni.

A pécsi gymnasiumra vonatkozólag az ez évben megjelent ft. zirc-cisztercita rend névkönyvében a következő adatokat olvassuk: „Jesuitae statim post expulsos Turcas Quinque-Ecclesiis, ubi sub Dominatu Turcico se impavidos exhibuerunt Evangelii praecones, pio aere Georgii Széchenyi Archi-Episcopi Strigoiensis fundos quospiam Moscheae Turcicae contiguos compararunt. Foundationem Széchenyanam 50,000 florenorum Leopoldus Rex anno 1699. confirmatam 1702. pago Görcsöny locupletavit, Moscheae in usum sacrorum nostrorum accomodatae, contiguum erexerunt — adhibitis ad id coemeterii turcici lapidibus — collegium; mox scholas grammaticales, et Humanitatis cum sodalitate introduxerunt. Sublata tardius societate, Scholae reapplicatis ad Cathedras dissolutae Societatis membris integrae perstiterunt. Systemate Literario Anni 1777., quo districtus Quinque-Ecclesiensis surrexit, Gymnasium hoc encomio Archi-Gymnasii auctum est, anno 1785. Academiae Jaurinensi usque ad annum 1802., postea annonae et saucio militi praebuit, serius vero curae virorum saecularium concreditum est. Anno demum 1813. S. Ordinis Zirczio-Cisterciensium Benig. Grat. Collatum Gymnasium cum Ecclesia, item et Collegio Jesuitarum, quod e tribus domibus religiosis per Augustissimum Regem designatis, Paulinorum nempe, Dominicanorum et Jesuitarum praeplacuit. Sicque Professores ordinis Cisterciensis anno 1814. die 7. Novembris per Mich. Antonium Paintner praesentibus I. I. Stat. et Ord. Comitatus Baranya solemniter introducti sunt..... Professores Gymnasii e Collegio in contubernium militum mutato, exturbati, in Lycei aedificium illocati usque 1855. numero sex docuerunt. Abhinc tres sunt ex Ordine Professores et tres supplentes, qui ab Ordine solvuntur.“

De lássuk a ft. zirc-cisztercita rend visszaállítására vonatkozó két rendbeli okmányt:

20787.

„Nos Franciscus secundus Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus Germaniae etc. etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis : Quod nos pro paterna, qua promotioni cultus divini et rectae iuventutis educationi ac institutioni benigne prospectum esse volumus, Abbatiam B. M. V. de Pilis et Pásztó cum eo pertinentibus universis foundationalibus, bonis, signanter bonis Pásztó, Szántó, item Csákány, et quidem in bono Pásztó cum appertinentiis suis oppido nimirum Pásztó : Hevesiensi, et praedio Nádasd Neogradiensi comitatibus, nec non iure pignoris possessis portionibus in praedio Tepke, possessionibus item Nagy Bárkány, Csecse et praedio Almás comitatui Neogradien., denique in possessione Hasznos Hevesiensi, Sóós Hartván vero Neogradien., ac praedio Muszla itidem Hevesiensi comitatibus ingremiatis, in bono Szántó vero, ex integris possessionibus Szántó et Apáth-Maróth comitatui Hontensi adiacentibus consistente, denique in bono Csákány cum appertinentiis suis possessione quippe Csákány et praedio Szent-Péter vulgo Fierth-Feld appellato, comitatui Pisoniensi ingremiatis, nec non portione nauli Pisoniensis, ordinis Cistercitarum percharo regno nostro Hungariae in integrum restituendam, adeoque eam in plenum actuque praeeistentis fundi instructi possessorium cum omni illo iure, et privilegio, sicut tempore suppressionis praefuerat, consequenter capitales etiam summas eidem ablatas, cum pretio venditarum medio tempore realitatum, librorum item et sacrae suppellectilis una cum literalibus documentis reponendam benigne decreverimus sequentibus tamen sub obligationibus : Primo, ut abbas ordinis Cistercitarum de Pilis et Pásztó per nos clementer denominandus, huiusque successores in foundationalibus suis bonis, parochias et locales capellanas idoneis animarum curatoribus absque ullo fundi sic dicti religionarii aggravio providere teneantur. — Secundo, ut ordo iste gymnasium Agriense eo, **quo ratio literarii instituti deponset**, idoneorum Professorum numero e proventibus abbatiae ita providere teneatur, ut ex eorum servitio fidelis etiam populus spirituale capiat emolumentum. Tertio, ut abbas eum alat religiosorum numerum, qui tam cultui divino cum decore perficiendo in ipso residentiae loco, quam et animarum curae in propriis bonis et **gymnasialis iuventutis institutioni iuxta praescriptum literarii systematis sufficiat**, pro maiori autem domesticae disciplinae conservatione in loco gymnasii proprias aedes et ecclesiam habeat, ut pro regularis vitae ratione sub religiosa superioritate conformiter instituti sui regulis vivant; et ideo quarto, aedes et ecclesia Agriae olim ad Jesuitas, posterius autem Cis-

tercitas pertinens in statu bono adeoque debitis reparationibus praevis per concernentem fundum perfectis iisdem cistercitis resignabitur onere conservationis postmodum aedificiorum horum ipsos Cistercitas manente. Quinto, Professores prout et localem directorem in concredito sibi gymnasio e religiosis sui ordinis abbas pro arbitrio suo mutabit, et constituet, nec alter superiori studiorum directori in gymnasium hoc influxus conceditur, quam moderatae inspectionis, an nempe literaria institutio praescriptae Normae conformis sit? Sexto, cum autem literaria institutio iuventutis praecipua religiosorum horum posthac obligatio futura sit, abbas ea ratione religiosos educendos, atque praeoperandos habebit, ut sublimi huic scopo satisfacere possint, pro maiori autem religiosi huius ordinis vehiculo clementer indulgemus, ut clerici eorum completo vigesimo primo aetatis anno religiosam emittere valeant professionem. Septimo, praeter recensita onera Cistercitae ad fundum religionis annue nihil praestare tenebuntur, an? et quid fortificationis, praestare debeant, suo tempore pro iusto et aequo decidemus. Octavo, prout nunc abbatem de Pilis et Pászto denominandum benignis collationibus literis providebimus, ita futurorum quoque abbatum nominationem nobis successoribusque nostris legitimis Hungariae regibus ea lege reservamus, ut conventus tres candidatos praevis humillima cum supplicatione regiae proponere possit maiestati; eo praeterea subnexo, ut cum nonnulla ad ordinem Cistercitarum pertinentia bona intermedio tempore ex altissima ordinatione nostra in arendam locata et concernentes arendatores sub fide publica in possessorium arendale introducti habeantur, iidem arendatores ante evolutionem stipulorum annorum, donec contractuales conditiones rite expleverint, exturbari non possint; praeterea, ut activas in bonis huius ordinis praeeistentes, et sub possessorio fundi religionarii accumulatas restantias fundum hunc directe concernentes in quantum praevis liquidanda liquidatione seriem exigibilium ingredientur; ea ratione incassare teneantur, ut eadem cum quindecim per centuali falcidia titulo onerosae incassationis cessura in defigendis triennialibus ratis ad fundum religionarium inferantur, denique etiam pensionistae et fundationales missae, prout ante sublationem, ita nunc quoque huic ordini incumbent. Quapropter benigne praecipimus et mandamus, quorum interest, vel in futurum intererit universis, quatenus praesentem salutarem ordinationem nostram ad amissim observare noverint neque eidem quaqua ratione contravenire praesumant. In cuius maius robur perpetuamque firmitatem hocce secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungariae apostolicus utimur

impendenti communitum extradandum esse duximus et concedendum benignum diploma nostrum restitutionale. Datum per manus fidelis nostri nobis sincere dilecti spectabilis, ac magnifici comitis Caroli Pálffy ab Erdőd, perpetui in Vöröskeő Aurei velleris, et una insignis ordinis S. Stephani regis apostolici magnae crucis equitis, comitis Poseniensis et comitatus nominis eiusdem supremi ac perpetui comitis, arcisque nostrae regiae Poseniensis haereditarii aequae ac supremi capitanei, camerarii consiliarii que nostri actualis status intimi, curiae nostrae regiae per Hungariam magistri, nec non per idem regnum nostrum Hungariae aulae nostrae, prout et dicti ordinis S. Stephani cancellarii, in libera regia civitate nostra Poseniensi die vigesima quinta mensis iunii, anno Domini millesimo octingentesimo secundo, regnorum nostrorum romani decimo, Hungariae, Bohemiae ac reliquorum anno undecimo. Franciscos mp. Comes Carolus Pálffy mp. Alexius Névery mp.“

„Nos Franciscus Primus Divina Favente Clementia Austriae Imperator, Hierosolymae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Galliciae et Lodomeriae Rex Apostolicus; Archidux Austriae, Dux Lotharingiae, Salisburgi, Virceburgi, et in Franconia; Magnus Dux Cracoviae; Magnus Princeps Transylvaniae; Dux Styriae, Carinthiae, et Carnioliae, superioris et inferioris Silesiae; Princeps Berchtoldsgadenae et Mergenthemii; Comes Habsburgi etc. etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: Quod nos pro solita nostra in Deum pietate, maiorique et religionis, et rei literariae incremento, iureque nostro apostolico, beneficia ecclesiastica tum saecularia, tum regularia, necessitate, aut utilitate reipublicae exposcente, uniendi, aut dismembrandi abbatiam B. M. V. de Pilis et Pásztó, ad sacrum, et exemptum ordinem Cisterciensem spectantem, et in Archidioecesi Agriensi, adeoque sub iurisdictione sacrae regni nostri Hungariae coronae existentem. Cum eiusdem sacri ordinis abbatia B. M. V. de Zircz dioecesi Veszprimiensi ingremiata, quam a multis retroactis annis ordinis aequae Cisterciensis abbates Henrichovienses in Silesia Borussica titulo pignoris, adeoque iure duntaxat temporaneo tenuerunt; ac tum ideo, cum etiam ex eo, quod abbatia Henrichoviensi per regimen Borussicum subinde sublata, ac ipso etiam abbate Henrichoviensi Constantino Gloger, qui abbatibus titulum abbatiae quoque Zirczensis hactenus retinebat, fati functo, iam eo ipso omnis conventus Zirczensis a memorata Henrichoviensi abbatia dependentia, et cum illa nexus et communicatio cessaverit, modalitate inferius uberius expressa ita uniendam, et coniungendam clementer decrevimus, ut

duo hi Zirczensis nempe et Agriensis conventus, licet hactenus ab invicem independentes in unam eandemque familiam iunctis viribus plus emolumenti allaturam, sub uno eodemque abbate coalescant. Spectatis praeterea eximiis animi dotibus, et qualitatibus fidelis nostri venerabilis, ac religiosi Antonii Dréta, sacri et exempti ordinis Cisterciensis monasterii de Pilis et Pásztó titularis abbatis, nec non abbatae B. M. V. de Zircz administratoris, memoratas binas abbatias B. M. V. de Zircz, nec non Pilis et Pásztó, velut effective vacantes autoritate iuris patronatus nostri regii, quod generaliter in conferendis omnibus antelati regni nostri Hungariae et partium ei adnexarum ecclesiis, et earum beneficiis, instar divorum quondam Hungariae regum, nostrorum videlicet gloriosae reminiscentiae praedecessorum optimo iure habere et exercere dignoscimur, Eidem Antonio Dréta cum cunctis dictarum abbatiarum bonis ac iuribus temporalibus, ad ipsas de iure, et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, vigore benignarum collationum nostrarum literarum sub hodierno aequo dato emanatarum, ea ratione clementer contulerimus, ut abbatia Zirczensis cum Abbatia B. M. V. de Pilis et Pásztó in unum corpus conflata, denominationem a principali conventu Zirczensi sortiatur, utve abbas B. M. V. de Zircz, Pilis et Pásztó obligationes in praesenti abbatiarum unionis diplomate contentas ad amussim explere, et dependenda dependere teneatur, sitque obstrictus, eo ceteroquin suapte intellecto, quod is e commassatis utriusque conventus redditibus competenti in victu, vestitu, suppellectili, et servitio provisioni suae tantum, quantum religiosa modestia admiserit, et necessitas exegerit, consciis pro more, et disciplina sacri ordinis religiosis, applicare possit; ceterum praeter obligationes, quae abbati ex instituto sacri ordinis incumbunt, tenebitur is etiam peculiariter invigilare, qualiter directores, at professores, exhortatores, et catechetae scholarum gymnasialium, in quibus coniunctarum antelatarum abbatiarum religiosi scholas tradituri sunt, officii suis in educanda, et formanda iuventute satisfaciant, defectibus, si quos adverterit, actutum occurrere, iis, quos haud satis idoneos compererit, a cathedra semotis, alios aptiores substituere, conventus et familias horum religiosorum, ubi scholas tradituri sunt, frequentius visitare, ac, ut nullibi a sacra disciplina deflectatur, zelose, seduloque curare, prout et ad illorum etiam, qui in bonis conventus Zirczensis curae animarum expositi sunt, mores, et conversationem iuncta cum dioecesana superioritate opera, vigilantiam suam extendere. Et siquidem utraque antelatarum abbatiarum separatas obligationes sibi impositas habeat, et quidem Zirczensis : a) Scholam capitalem

nationalem Veszprimiensem administrandi, **duo gymnasia, signanter Albense, ac Quinquéecclesiense, vigore alterius benignae resolutionis nostrae regiae curae, et instjtutioni eiusdem conventus attributa idoneis doctibus et directoribus providendi,** b) Titulo fortificatorii quotannis mille septingentos sexaginta novem fflorenos, triginta sex crucigeros solvendi; c) Pauschalem Quottam annue fundo religionis in octodecim mille ducentis triginta florenis, viginti quatuor crucigeris pendendi — Pilis-Pásztóviensis vero regularem conventum Agriae formandi, ecclesiam omni illo, quod sub patribus abolitae societatis Jesu viguit, divino servitio providendi, scholas denique gymnasiales Agriae gratuito docendi; hinc obligationibus his porro quoque eosque, donec circa easdem, nominatim circa summas ad fundum fortificatorii aequae, ac ad fundum religionis annue inferendas nobis aliud benigne disponere visum fuerit, in suo vigore relictis, abbas curae sibi habebit, ut eaedem ad amussim expleantur. Ordinariam porro abbatis residentiam in conventu Zirczensi, velut potiori, et numerosioribus religiosis intertenendis propter bonorum viciniam commodiori clementer defigimus ea ratione, ut tam conventum Agriensem, quam etiam alias, ubi religiosi unitorum conventuum horum scholas gymnasiales tradituri sunt, residentias frequentius visitare sit obligatus: Quoad susceptionem porro iuvenum ad sacrum hunc ordinem Cisterciensem, providae abbatis dispositioni relictum esse volumus, ut aptiores iuvenes, praeminus idoneis, sive illi districtuum partium Tibiscanarum, sive Danubianarum sint, ibi, ubi se adolescentes insinuaverint, seu per ipsum, seu per alios, quibus negotium suscipiendorum candidatorum commiserit, adoptentur. Locum vero pro novitiatu Zirczium ubi et maior religiosorum horum numerus, et commodior plures intertenendi modus est, et novitii coram oculis, et sub vigilantia abbatis sui magis etiam in bonos, et exemplares religiosos formari possunt, benigne destinamus, et siquidem antelatae duae abbatiae ita unien- dae sint, ut sub uno abbate, unam, eandemque familiam religiosam constitu- ant, hinc religiosi huius ordinis professionem non ad distinctum conventum, sed ad unam eandemque coniunctam abbatiam B. M. V. de Zircz, Pilis et Pásztó dicendam, et huius unitae abbatiae abbati obedientiam vovendam ha- bebunt ita, ut ad iussa, et vocem abbatis, ad quemcunque conventum missi fuerint, ire obligentur, et vicissim ipsos, dum consenescentes amissis viribus, morbisque afflicti nulla servitia praestare potuerint, quiscunque conventus, prout nempe abbas disposuerit, intertenere teneatur, eo ceteroquin ex ipsa indole unionis harum utriusque ordinis abbatiarum prout et professionis re-

ligiosae esto ante unionem elicitaе suapte profuente : Quod religiosi iam professi, qui legitimo suo abbati, sive Zirczii, sive Agriae obedientiam voverunt, utraque abbatia in unam nunc conflata legitimo utriusque successori in omnibus parere, et quam quisque eorum destinationem nutu abbatis sive Zirczii, sive Agriae, sive Albae, aut Quinqueecclesiis acceperint, incunctanter conformare obligentur. Ita etiam benigne annuimus, ut memorata coniuncta abbatia Zirczii propria studia habeat; abbas nihilominus tenebitur duos ad minus sui ordinis clericos in seminario generali Pestiensis, tres vero in collegio Pázmániano Viennensi suo sumptu constanter intertenere, qui successu temporis absoluto in Caesareo Regiis universitatibus theologiae cursu, susceptisque gradibus domum reversi, theologicas disciplinas in lyceo monastico profiteantur. Quemadmodum porro praecipuum horum conventuum in unam abbatiam iam conflandorum officium deinceps futurum est, iuventutem in gymnasiis ipsis assignandis instituere, ita clementer praecipimus, ut finitis studiis philosophicis et theologicis illi, quos abbas scholis tradendis praeter caeteris magis idoneos iudicaverit, uno ad minus anno grammaticales, et humaniores classes sub magisterio unius emeriti, et insigniter instructi professoris repetant, quo hac ratione bene formati semper adsint, qui subinde scholis docendis iuxta dispositionem abbatis, cui occasione cuiusvis mutationis professorum mutua eatenus cum supremo districtus literarii direttore fovenda erit cointelligentia, admoventi valeant. Praeterea in id quoque adnendum erit, ut in quovis loco, ubi saepefatae binae coniunctae abbatiae scholas gymnasiales tradendas nanciscuntur, in quantum possibile fuerit, distincti sint a priore, vel superiore directores, nullo alio, quam directoralis officii munere occupandi, utve Agriae iidem religiosi etiam scholas normales sub eodem tecto cum gymnasialibus doceant, ea quidem lege, ut id, quod nunc civitas Agriensis duobus saecularibus professoribus scholarum normalium pendit, conventui cedat. Munus praeterea exhortatoris ibidem distinctum a professoribus individuum gerat, pro catecheta normalium scholarum vero quopiam e professoribus deputari queunte. Ad promovendum porro cultum divinum sacri instituti benigne volumus, ut hic cum praescripto pro iuventute scholastica ordine omni possibili ratione conciliatur, et diebus dominicis, ac festis conciones hungaricae, et germanicae tam Zirczii, quam etiam Agriae ad populum dicantur, et chorus Zirczii exacte servetur. Cum autem obligatio haec quoad chorum pro hic et nunc in conventu Agriensi, velut paucioribus individuis, iisque doctone scholarum potiori parte occupatis expleri

vix possit, hinc zelo, et providentiae abbatis relictum sit, ut etiam Agriae, esto non quotidie, ad minus certis solennioribus anni diebus, cum primis si ibidem successu temporis religiosorum numerus increverit, officium divinum choraliter decantari procuretur; curabit praeterea abbas, ut cura animarum per conventum Zircensem in quatuordecim locis dominio suo terrestri subjectis exercita, relate ad praefatas quatuordecim parochias porro etiam administretur. Ceterum, **ut ambo conventus Zircensis quippe et Agriensis obligationibus suis ex instituto, et disciplina rite satisfacere possint, numerum religiosorum in conventu Zircensi habitantium inclusis etiam illis, qui in duobus gymnasiis, Albaregalensi nempe, et Quinqueecclesiensi scholas tradituri sunt, nec non novitiis, studentibus, ac repetentibus, demptis tamen quatuordecim individuis curae animarum expositis, et alioquin suis parochialibus redditibus provisus in quinquaginta.** — **Conventus Agriensis vero in quindecim individuis clementer defigimus ea ratione,** ut his quoque ita, prout Zircensibus administratio oeconomiae in bonis ipsis extra claustrum interdicta sit per saeculares oeconomicos officiales in bonis utriusque conventus cum maiori fructu, et conservatione disciplinae religiosae tractanda, adeoque in locum trium individuorum ad conventum Agriensem spectantium hactenus in administratione bonorum accomodatorum, duo professores normalium scholarum, ac unus p. provisor pro adiutorio abbatis in regimine bonorum, prioris vero in administranda oeconomia domestica substituantur. Directionem demum utriusque unitae abbatiae iurium, et bonorum abbati praeposito modo per nos clementer nominato benigne delatam habere volumus ita, ut is in utroque conventu pro adiutorio suo p. provisorem ad nutum et iussa eiusdem abbatis, dum et quando necessum esse iudicaverit, tam ad bona excursurum, quam etiam localibus prioribus in regenda domestica oeconomia operam navaturam habeat. Et quemadmodum Cistercitae Agrienses, et Zircenses per coniunctionem antelatarum duarum abbatiarum unam familiam religiosam constituent, ita suapte sequitur etiam proventus utriusque abbatiae sub directione, et administratione unius eiusdemque abbatis constitutae commassandos, et ex his utriusque abbatiae necessitatibus providendum, ac tam proventuum perceptionem et erogationum dispensationem a prudenti coeteroquin abbatis directione, et provida oeconomiae manipulatione pendentem, necessitatibus conventuum accomodandam, quam etiam ratiocinia bonorum, ac domestica iuxta sacri ordinis regulas, et praeexistentes benignas resolu-

tiones ducenda, tractandaque esse. Imo abbatiam B. M. V. de Pilis et Pásztó cum abbatia B. M. V. de Zircz praemissa modalitate vigore praesentis benigni diplomatis nostri benigne unimus, et coniungimus, ac tenorem eiusdem per eos, quorum interest, aut intererit, ad amussim observari clementer praecipimus, et mandamus. In cuius maius robur, perpetuamque firmitatem ist hoc benignum unionis antelatarum abbatiarum diploma secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungariae apostolicus utimur in pendenti communitum extradandum esse duximus, et concedendum. Datum per manus fidelis nostri nobis sincere dilecti spectabilis, ac magnifici comitis Josephi Erdődy de Monyorókerék, aurei Velleris ac una insignis ordinis Sancti Stephani regis apostolici magnae crucis equitis, montis Claudii, et comitatus Varasdinensis perpetui comitis, prout et arcis, civitatisque eiusdem nominis haereditarii capitanei, camerarii, consiliarii que nostri actualis status intimi, Dapiferorum nostrorum regalium per Hungariam magistri, comitatus Nitriensis supremi comitis, nec non per idem regnum nostrum Hungariae aulae nostrae, prout et dicti ordinis S. Stephani cancellarii, in imperiali urbe nostra Vienna Austriae die decima nona mensis Augusti, anno Domini millesimo octingentesimo decimo quarto, regnorum nostrorum Hungariae, Bohemiae et reliquorum annis vigesimo tertio. Franciscus mp. C. Josephus Erdődy mp. C. Nicolaus Szécsen mp.

Ezen egész terjedelmökben közlött okmányok szerént világos, miszerént a királyilag szentesített kegyben részesített ft. zirc-cisztercita rend kötelezettségévé tétetett három gymnasiumot és pedig Egerben, Székesfehérvárott és Pécsen a szükséges tanerőkkel, u. m. igazgatók-, hitványok-, hitelemzők- s tanárokkal ellátni s hogy ez megtörténhessék még az is meghatározatott, miszerént a rendtagok száma, mely az idézett okmányok másodikában pontosan meg is jelöltetik, olyan legyen, miszerént a ft. zirc-cisztercita rend a tanuló ifjúságot **iuxta praescriptum literarii systematis** nevelhesse és oktathassa!

Amidőn tehát a többször címzett rend az egri és székesfehérvári 6 osztályú középtanodáit 8 osztályúvá átalakította, csak kötelességét teljesítette, jól tudván azt, hogy az idézett alapítványi okmányokban nincs szó al- vagy főgymnasiumokról, az ezekben működő hat vagy 12 tanárról, hanem az alkalmas és megkívántató tanerőkről. Hogy mely okból maradt el ugyanez alkalommal a pécsi hat osztályú tanintézetnek a ft. rend tagjai által nyolc osztályú gymnasiummá való átalakítása? nem fürkészsünk!!! Mi jól tudjuk

hogy a ft. rend igen is érezte kötelezettségét a pécsi nyolc osztályú főgymnasiumra nézve, mert különben 1855/6-ban nem ajánkozott volna a gyöngösi és jászberényi algymnasiumok elvállalására cserében a pécsi gymnasium helyett.

A főnebbiek után úgy hisszük, hogy minden gondolkozó józan eszű férfiú is kimondaná, vajjon a b. emlékü Szepesy alapítványa avagy a ft. zirc-cisztercita rend tartozik-e a pécsi gymnasiumot ellátni? Az elsőt kimondani nem engedi a királyilag szentesített s az adományozási oklevélben foglalt kötelezettség, mert b. eml. Szepesynk alapítványa akkor történt, midőn Pécssett gymnasium létezett s a nagylelkű főpap s hazafi jól tudta, hogy a gymnasiumról *iuxta praescriptum literarii systematis* a ft. zirc-cisztercita rend tartozik gondoskodni mindaddig, míg ez a jog és javadalom élvezésében megmarad. — Évégből bátorkodunk magyar őszinteséggel kimondani, hogy bizony a pécsi nyolc osztályú főgymnasiumról egyedül a ft. zirc-cisztercita rend tartozik gondoskodni s bátorkodunk ismétleni azt, ami a „Pécsi Lapok“ II-od évi folyama 47. lapján olvasható : hogy a b. emlékü Szepesy alapítványa iránt az egész ft. rend csak hálával tartozik, amidőn az 12 éven át a szerzet kötelezettségeit mintegy magára vevén, körülbelül 40—45,000 pft-tal áldozott, csakhogy Pécs gymnasiumát megtarthassa. Mert nem jutottunk-e oda 1855-ben, hogy Pécs az akkori körülmények között még főgymnasiumától is megfosztandó volt volna, ha megyénk kegyes atyja, forrón szeretett főpásztorunk, Girk György ő méltósága arra nem vállalkozik, miszerént a közoktatási ügyéséget személyesen keresse föl, s a veszélyeztetett algymnasium s ezzel kapcsolatban magának a Szepesy-féle alapítványnak is létét magas közbenjárása által nem biztosítja. A lyceumi alapítvány tehát 12 év alatt azt tevő, amit a ft. zirc-cisztercita rendnek a törvény és szentesített kötelezettség értelmében tennie kellett volna.“

Ezek után szabadjon tehát reményünket kifejeznünk, hogy a ft. zirci apát Rezucsek Antal ő nagysága, kit 5 év előtt a közbizalom, a megérdemelt tisztelet és testvéri szeretet s a fejedelmi kegy emelt apáti székebe, Pécs városa igazságos kívánságát minél előbb méltányolva, ezt mindnyájunk öröme kedvező eredménnyel koronázzandja meg. — Jól tudjuk mi azt, hogy érzékenyen sebzette meg a ft. rend minden egyes tagja szívet azon, az akkori kényes körülmények előidézte lépés, mely a ft. rend pécsi házát lefoglalá s a többször nevezett rendtagokat saját lakukból mintegy száműzé. — Érzékenyen fájlaltuk mi ezt hasonlólul s velünk együtt Pécs

városának egész közönsége, mely jelenleg töle telhetőleg mindent elkövet, csakhogy minél hamarább létesíttessék a vágy, a ft. zirc-cisztercita rend vezetése alatt láthatni főgymnasiumunkat.

Záradékkül még van szerencsénk tudathatni a t. közönséggel, hogy a pécsi cs. k. hadmérnöki fiók-igazgatóság s a nm. magyar királyi Helytartótanács értesítette már Pécs városa tanácsát, miszerént a magas cs. k. hadügyi miniszterium 1862-i október hó 7-én 2402. sz. alatt kelt intézvényével az eddig katonai célokra használt pécsi gymnasialis épület visszaadatását elvileg jóvá hagyta. — Ezen átadás azonban tetteleg csak akkor fog eszközöltetni, ha a városi község által mindazon helyiségek biztosíttatni fognak, melyek ezen átadás folytán szükségessé válnának és ha az államkincstár érdekeinek esetleges megóvása tekintetéből az említett épület fentartási és javítási költségeinek kimutatása elkészülend, mely irányban az itteni cs. k. mérnökkari és a pécsi cs. k. állomás-parancsnokság a cs. k. hadi főkormány által már kellőleg utasíttatott. — Ez értesítés következtében még december hóban tek. Nagy József polgármester ur elnöklete alatt, Luzsevics László tanácsnok, ns. Virág Mihály apát, kanonok, nt. Kajdi Imre főgymnasiumi igazgató, Májer Mór zirc-cisztercita rendi áldozár s tanár, Szauter Antal reáltanodai igazgató s t. Loosz Antal, Trixler István, Bors Mátyás és Polgár József városi képviselő urak-, mint választmányi tagokból bizottmány alakíttatott, mely értekezletét megtartva egy bizottmányt nevezett ki, mely a katonai célokra szükséges helyiségekről gondoskodjék, amely bizottmány azonnal sietett ebbeli köteletségének eleget tenni és a katonai kiküldöttséggel a siklói utcában levő Majer Nándorféle házat s az ez épülethez nem messze levő Majer József lakát mint a kívánt célnak megfelelő épületeket az elsőt hat évre évenként 1000 s az utóbbit 3 évre évenként 400 oszt. ért. forintért kibérleni. A bizottmánynak ezen eljárását a városi közgyűlés örömmel fogadta s egyhangulag elhatározta, hogy a város részéről törént eljárást ő méltóságával, a megyés püspök ural és a nagyságos zirci apáttal azonnal tudatja s e nagylelkű pártfogó urakat az ügy kellő támogatása végett tiszteletteljesen fölkéri.

Van tehát reményünk, hogy fensőbb helyről e kezdeményezés kedvező sikerrel eldöntetvén a ft. zirc-cisztercita rend 14 éven át nélkülözött birtokába ismét be fog vezetetni, s itt a város hő óhajtása folytán az egész tanintézetet elvállalandja.

Adja az ég, hogy e néhány szó a pusztában kiáltónak szavaként ne hangozzék el, hanem mielőbb meghallgatva, a siker Pécs városa összes lakosságának szívét örömmre gyullasztza.

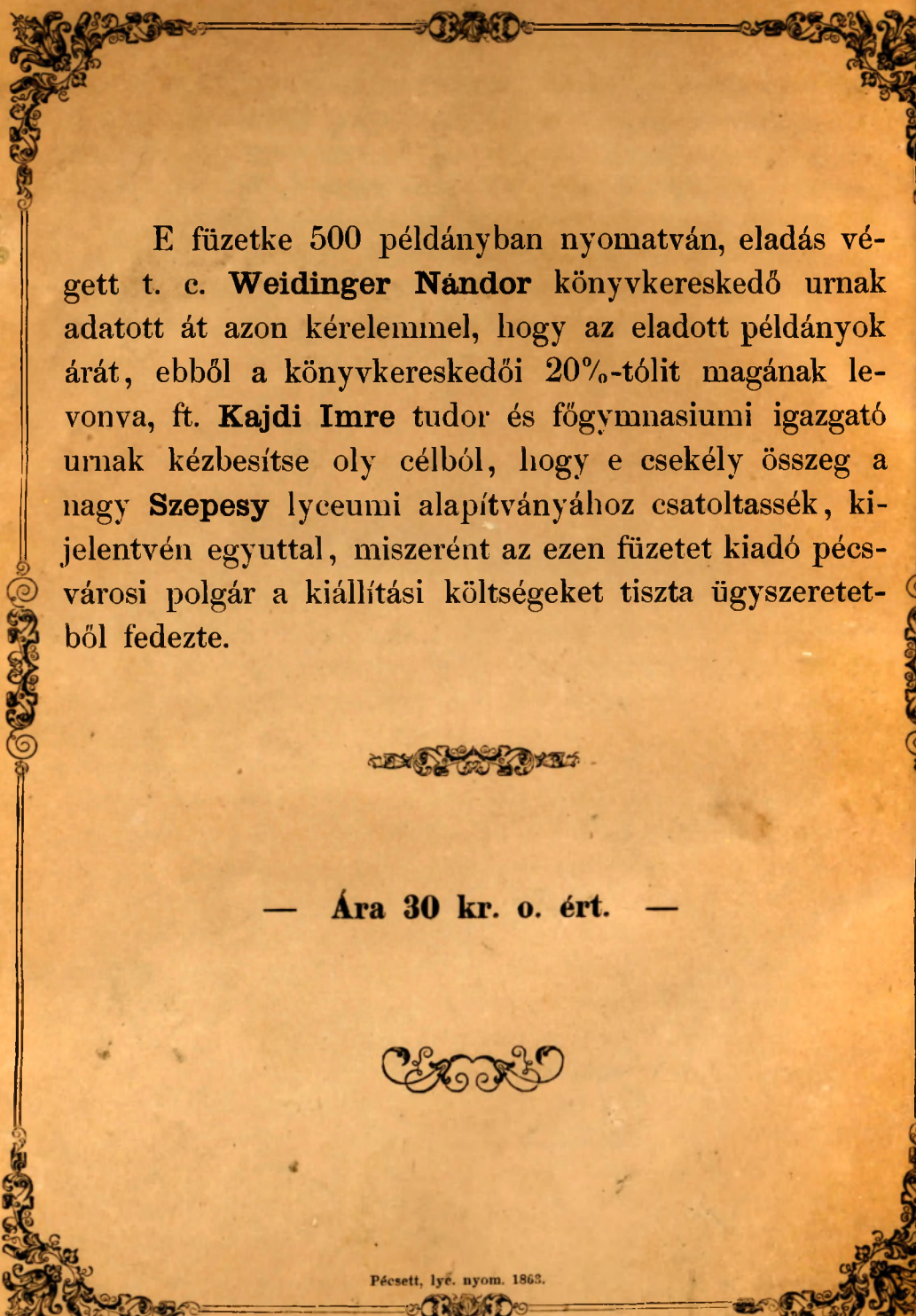
Teljes bizalommal járulunk tehát ő méltósága a pécsi püspök, a nagyságos zirci apát urakhoz, a ft. pécsi káptalan s Pécs városa t. közönségéhez s kitárjuk alázatos kérelmünket, miszerént e néhány szót fogadják kegyesen, avagy legalább olvassák oly szívvel, mint a minőből azok fakadtak.

Kelt Pécsen március hó 15-én 1863.

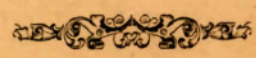
Egy pécsvárosi polgár.

20787

E füzetke 500 példányban nyomtatván, eladás végett t. c. **Weidinger Nándor** könyvkereskedő urnak adatott át azon kérelemmel, hogy az eladott példányok árát, ebből a könyvkereskedői 20%-tólit magának levonva, ft. **Kajdi Imre** tudor és főgymnasiumi igazgató urnak kézbesítse oly célból, hogy e csekély összeg a nagy **Szepesy** lyceumi alapítványához csatoltassék, kijelentvén egyuttal, miszerént az ezen füzetet kiadó pécsvárosi polgár a kiállítási költségeket tiszta ügyszeretettől fedezte.

— **Ára 30 kr. o. ért.** —